



Ludwig Boltzmann Institut
Menschenrechte



queraum.
kultur- und sozialforschung.



Ninli Empowerment und Beratung
für Frauen mit Behinderung



UNIVERSITY OF LEEDS



HÁSKÓLI ÍSLANDS
RANNSÓKNASETUR Í FÖTLUNARFRÆÐUM

JUSTUS-LIEBIG-
UNIVERSITÄT
GIESSEN



University
of Glasgow



BUNDESKANZLERAMT ÖSTERREICH

BUNDESMINISTERIN
FÜR FRAUEN UND ÖFFENTLICHEN DIENST



bmask

FEDERAL MINISTRY OF
LABOUR, SOCIAL AFFAIRS AND
CONSUMER PROTECTION

Ofbeldi gegn fötluðum konum og aðgengi þeirra að stuðningi ætluðum brotapolum

**Grunngildi og leiðbeinandi reglur fyrir stuðning til fatlaðra kvenna
sem orðið hafa fyrir ofbeldi**



Styrkt af Daphne III áætlun
Framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins

1. Grunnildi og leiðbeinandi reglur um góðan stuðning til fatlaðra kvenna sem orðið hafa fyrir ofbeldi

Þessi skýrsla er unnin í tengslum við rannsóknina „Ofbeldi gegn fötluðum konum og aðgengi þeirra að stuðningi“ sem var styrkt af Daphne III áætlun Framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins. Rannsóknina gerði rannsóknasetur í fötlunarfræðum við Háskóla Íslands í samstarfi við Ludwig Boltzmann stofnunina, rannsóknastofnunina Queraum og NINLIL (Félagasamtök veita ráðgjöf til fatlaðra kvenna) í Austurríki, Gießen háskólann í Þýskalandi og háskólana í Leeds og Glasgow í Bretlandi.

Verkefnið miðaði að því að fá innsýn í stuðning sem býðst brotapolum ofbeldis, kanna að hvaða marki stuðningurinn sé aðgengileg fötluðum konum með ólíkar þarfir og útbúa hagnýtt efni sem nýst gæti við skipulagningu vinnulags og aðgerða og orðið til að bæta stuðning við fatlaðar konur sem orðið hafa fyrir ofbeldi.

Í þessari stuttu skýrslu er fjallað um grunnildi og leiðbeinandi reglur sem miða að því að þróa góða starfshætti og bæta stuðning til fatlaðra kvenna sem orðið hafa fyrir ofbeldi. Þessar tillögur og reglur voru búnar til af rannsóknarteymum verkefnisins, í samstarfi við hagsmunaaðila og þátttakendur í ráðgjafarhópum í hverju landi.

2. Grunnildi góðs stuðnings til fatlaðra kvenna sem orðið hafa fyrir ofbeldi

- **Mannréttindi:** Þjónustan á að endurspegla Samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, viðtekna hugmyndafræði um sjálfstætt líf fatlaðs fólks og mannréttindaviðmið.
- **Félagslegur tengslaskilningur á fötlun:** Stuðningur við fatlaðar konur og starf með þeim ætti ávallt að grundvallast á félagslegum tengslaskilningi á fötlun eins og fram kemur í Samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks.
- **Að hlusta á fatlaðar konur:** Ráðgjafar ættu ævinlega að trúa fötluðum konum þegar þær segja frá reynslu sinni. Mikilvægt er að stuðningurinn taki mið af reynslu kvenna en ekki hugmyndum „fagaðila“. Þá ættu ráðgjafar að nýta reynslu fatlaðra kvenna og endurgjöf frá þeim til að stuðla að breytingum og þróa nánar þjónustu og stuðning.
- **Að virða sjálfsákvörðunarrétt:** Ráðgjafar þurfa að gæta þess að virða óskir og vilja fatlaðra kvenna. Þeir verða að vera sér meðvitaðir um valdaleysi og undirskipaða stöðu fatlaðra kvenna og þekkja leiðir til að koma í veg fyrir valdaójafnvægi í samskiptum ráðgjafa og brotapolá.
- **Trúnaður og virðing fyrir friðhelgi einkalífsins:** Trúnaður er mikilvægur fyrir fatlaðar konur sem leita sér stuðnings, einnig þær sem hafa verið sviptar sjálfræði. Ef trúnaður er af einhverjum ástæðum skilyrtur eða takmarkaður þarf það að vera skýrt frá upphafi.
- **Öruggt rými:** Stuðningur við fatlaðar konur þarf að eiga sér stað í öruggu rými. Mikilvægt er að tekið sé tillit til þess að mismunandi hópar fatlaðra kvenna skilgreina „öruggt rými“ ef til vill á ólíka vegu. Því er brýnt að öruggt rými sé skilgreint sem slíkt af þeim konum sem leita stuðnings. Til þess að rými sé öruggt þurfa stuðningsaðilar meðal annars að taka á mismunun og fordómum sem geta leynst innan stuðningsúrræðanna.
- **Valdefling:** Stuðningsúrræði ættu að leitast við að stuðla að valdeflingu fatlaðra kvenna og bjóða upp á ólík úrræði eða leiðir til sjálfstyrkingar þeirra.
- **Aðgengi:** Stuðningsúrræði eiga að vera aðgengileg konum með ólíkar skerðingar. Þjónustan á að tryggja aðgengi eins og það er skilgreint í 9. gr. Samnings SP um réttindi fatlaðs fólks.
- **Fjölbreytileiki:** Stuðningsúrræði þurfa að taka tillit til fjölbreytileika fatlaðra kvenna.
- **Fatlaðar konur til starfa:** Stuðningsúrræði ættu að hafa fatlaðar konur með í ráðum á öllum stigum við skipulagningu þjónustunnar, þar á meðal við ákvarðanatöku og í starfi sem ráðgjafar.
- **Samstarf og þátttaka:** Stuðningsúrræði ættu að hlusta á reynslu fatlaðra kvenna og vera í samstarfi við þær á jafnréttisgrundvelli. Þau ættu að fylgja meginreglunni „ekkert um okkur án okkar“.
- **Þekking á ofbeldi sem fatlaðar konur verða fyrir:** Ráðgjafar þurfa að vita og viðurkenna að fatlaðar konur verða fyrir sams konar ofbeldi og aðrar konur (heimilisofbeldi, kynferðislegu ofbeldi, líkamlegu ofbeldi, o.s.frv.) en eru einnig líklegar til að upplifa annars konar ofbeldi sem tengist skerðingu þeirra.

- **Heildræn sýn:** Stuðningsúrræði ættu að stuðla að almennu heilbrigði kvenna, líkamlegu og tilfinningalegu öryggi.
- **Einstaklingsbundin nálgun:** Fatlaðar konur hafa ólíkar þarfir. Mikilvægt er að stuðningsúrræði taki tillit til þess og miði stuðning sinn við þarfir sérhvers einstaklings.
- **Að viðurkenna ólíkar skerðingar:** Stuðningsúrræði þurfa að viðurkenna að sumir hópar kvenna (t.d. konur með einhverfu, heyrnarlausar konur) skilgreina sig hugsanlega ekki sem fatlaðar konur en þurfa á markvissum og sérhæfðum ráðstöfunum að halda til að eiga þess kost að njóta þjónustu og stuðnings. Ráðgjafar verða að gera sér grein fyrir þessu, þekkja leiðir til að mæta þörfum kvenna og starfa jafnframt með einstaklingum og viðeigandi samtökum á þeirra vegum til að tryggja slíkt.

3. Leiðbeinandi reglur til að ganga úr skugga um árangursríkan stuðning við fatlaðar konur

Aðgengi

- Á stuðningsúrræðið frumkvæði að því að nálgast fatlaðar konur, halda tengslum við þær og bjóða þeim aðstoð um lengri tíma ef þess gerist þörf? Þýður úrræðið þjónustu í síma, ráðgjöf á vefsíðu eða öðru því formi sem miðar að því að ná til allra fatlaðra kvenna?
- Tryggir stuðningsúrræðið að húsnæði og önnur aðstaða sé aðgengileg öllum fötluðum konum og komi til móts við mismunandi þarfir þeirra (aðgengi að húsnæði, aðstoð við samskipti, aðgengi að túlkum, o.s.frv.)?
- Eru veittar aðgengilegar upplýsingar um þjónustuna (t.d. upplýsingar á aðgengilegu formi á Netinu eða í bæklingum)?
- Eru tæknilegar útfærslur til staðar til að tryggja öryggi allra og koma til móts við ólíkar þarfir fatlaðra kvenna? Er til dæmis nauðsynlegur öryggisbúnaður til staðar og eru varúðarráðstafanir sniðnar að þörfum kvenna með ólíkar skerðingar (t.d. sjónrænt eldvarnakerfi fyrir heyrnarlausar konur og varúðarráðstafanir sem koma til móts við þarfir kvenna með einhverfu)?
- Þýður stuðningsúrræðið fatlaðar konur velkomnar sem hluta af fjölbreyttum hópi kvenna eða er litið á þær sem byrði og þær taldar erfiðar í samvinnu? Hvað hefur verið gert til að tryggja að starfsfólk hafi jákvæð viðhorf gagnvart fötluðum konum sem leita sér aðstoðar?
- Tryggir stuðningsúrræðið nauðsynlega aðlögun og sveigjanleika í þjónustu sinni til að koma til móts við þarfir fatlaðra kvenna svo sem að ætla þeim rúman tíma vegna óhefðbundinnar tjáningar og tryggja skilvirk samskipti?

Þekking/vitund

1. Gera ráðgjafar sér grein fyrir því að fatlaðar konur verða fyrir ofbeldi af ólíku tagi?
2. Er þekking til staðar innan stuðningsúrræðisins um hina sérstöku félagslega stöðu fatlaðra kvenna (t.d. þá djúpstæðu fordóma sem margar þeirra verða fyrir), og um ofbeldi gegn fötluðum konum, (t.d. tíðni ofbeldis) og grundvallast stuðningurinn á félagslegum tengslaskilningi um fötlun?
3. Er hvatt til aukinnar þekkingar ráðgjafa á fötlun og aðstæðum fatlaðs fólks og stuðlað að henni með því til dæmis að halda námskeið eða tryggja símenntun á sviði málefna sem tengjast fötlun og varða meðal annars ofbeldi sem fatlaðar konur verða fyrir? Byggist menntunin á félagslegum tengslaskilningi á fötlun? Eru fatlaðar konur meðal kennara?
4. Eru gerðar ráðstafanir í stefnu stuðningsúrræðisins og almennri starfsemi þess til að mæta þörfum fatlaðra kvenna eða er þjónusta við fatlaðar konur metin og sveigð að einstaklingsbundnum þörfum hverju sinni svo og möguleiki þeirra á að nýta sér hana?
5. Taka samtökin/stofnunin þátt í baráttu fyrir réttindum fatlaðs fólks með því að gagnrýna félagslegar aðstæður sem stuðla að mismunun gegn fötluðum konum?

Valdefling

- Tryggir úrræðið þjónustu og stuðning sem miðar að valdeflingu fatlaðra kvenna? Stuðlar það að þátttöku þeirra með því að bjóða þjónustu sem þær meta mikils, svo sem sjálfshjálparhópa eða jafningjastuðning?
- Er fötluðum konum veitt aðstoð við að tryggja öryggi þeirra á eigin heimili og stuðning til að lifa sjálfstæðu lífi með þeirri aðstoð sem þarf og aðstoð við að efla færni sína til sjálfstæðis?

Þátttaka

- Hafa fatlaðar konur verið ráðnar til starfa innan samtakanna/stofnunarinnar?
- Hafa samtökin/stofnunin einsett sér að stuðla að starfsframa og leiðtogahæfileikum fatlaðra kvenna sem starfa hjá þeim (t.d. með þjálfun, hvatningu og stuðningi til virkrar þátttöku).
- Starfa samtökin/stofnunin með notendastýrðum samtökum, hagsmunasamtökum fatlaðs fólks og fötluðum konum? Er samstarfið á jafningjagrundvelli?
- Eru fatlaðar konur með í ráðum við þróun og framkvæmd nýrra úrræða eða verkefna sem ætluð eru fötluðum konum?

Fjölbreytileiki

- Tekur þjónustan mið af reynslu og þörfum fatlaðra kvenna úr ólíkum samfélagshópum (t.d. lesbía, transkvenna, kvenna af erlendum uppruna, farandverkakvenna og flóttakvenna)?

4. Atriði er varða aðgengi að réttlæti

5. Fá fatlaðar konur fræðslu og þjálfun um réttindi sín eða er þeim veitt aðstoð við að leita sér slíkrar fræðslu?
6. Eru fatlaðar konur fræddar um ólíkar birtingarmyndir ofbeldis og fá þær aðstoð við að leita sér slíkrar fræðslu?
7. Er stuðlað að því að fatlaðar konur eigi kost á réttlátri málsmeðferð með formlegum kvörtunarleiðum eða tilkynningu um glæp til lögreglu; eru túlkar í boði o.s.frv.?
8. Fá fatlaðar konur lögfræðiráðgjöf?
9. Fær starfsfólk stuðningsúrræðisins fræðslu eða símenntun um löggjöf á öllum sviðum sem varða ofbeldi gegn konum, um formlegar kvörtunarleiðir, lögfræðiráðgjöf og skaðabætur?

Almenn viðmið fyrir góðar starfsvenjur fyrir aðgang að réttlátri málsmeðferð

- Eru formlegar kvörtunarleiðir til staðar fyrir fatlaðar konur sem hafa mátt þola ofbeldi?
- Hafa lögregla, lögmenn, saksóknarar og dómara fengið þjálfun á sviði fötlunar og ofbeldis gegn fötluðum konum í því skyni að styrkja stöðu fatlaðra kvenna sem kæra ofbeldi og til að tryggja að litið sé á þær sem trúverðuga einstaklinga þegar þær tilkynna glæp eða koma fyrir dóm?
- Eru óhefðbundnar tjáskiptaleiðir viðurkenndar (t.d. af lögreglu og dómstólum) og njóta þær jafnræðis á við hefðbundnari samskiptaleiðir þegar fatlaðar konur tilkynna ofbeldi?
- Eiga fatlaðar konur rétt á ókeypis lögfræðiaðstoð fyrir og við réttarhöld?
- Er aðgangur fatlaðra kvenna að lögfræðiaðstoð tryggður?
- Eiga fatlaðar konur rétt á ókeypis sálfélagslegri aðstoð við réttarhöld?
- Er aðgangur að skaðabótum tryggður, til dæmis úr bótasjóði fyrir þolendur glæpa?
- Er til staðar löggjöf um ofbeldi gegn konum (t.d. sérstök lög um heimilisofbeldi) og er henni beitt þegar um er að ræða fatlaðar konur sem búa á stofnunum eða njóta umönnunar á heimilum sínum?
- Eru til staðar formlegar samskiptaleiðir milli lögreglu og þjónustuveitanda ef ofbeldi gegn fötluðum konum er tilkynnt til lögreglu?